

налагодження системи працевлаштування випускників ВНЗ.

3. Підтримка у працівників підприємств (організацій) прагнення до постійного підвищення рівня кваліфікації орієнтовно до стратегії розвитку організації шляхами надання можливості:

- 1) кар'єрного росту відповідно до набутих знань, умінь і здібностей;
- 2) використання індивідуальної продуктивності праці і отримання матеріальних та моральних наслідків її підвищення.

У підсумку можна зазначити, що в сучасних умовах особливої ваги набуває збереження конкурентоспроможного людського капіталу як запоруки економічної стабільності і майбутнього розвитку підприємств.

Основними причинами зниження конкурентоспроможності персоналу можна вважати: невідповідність попиту і пропозиції робочої сили для переважної більшості професій та невідповідність пропонованої заробітної плати рівню кваліфікації. Ці причини обумовлюють основні шляхи розвитку персоналу підприємства (організації), направлені на зменшення диспропорції між рівнем заробітної плати і рівнем кваліфікації працівників, зменшення відсотку неконкурентоспроможних випускників ВНЗ і підтримку у працівників прагнення до постійного підвищення рівня кваліфікації орієнтовно до стратегії розвитку організації.

Література

1. <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Матеріали Міністерства промислової політики України.
3. Звітність підприємств легкої промисловості України.

Надійшла 21.05.2009

УДК 336.6

О. В. КУРІНЄНКО

Хмельницький національний університет

НЕОБХІДНІСТЬ, СУТЬ ТА НЕДОСКОНАЛІСТЬ ФІНАНСОВОЇ САНАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Відштовхуючись від останніх досліджень та нормативно-правової бази, проаналізовано поняття та механізм фінансової санації підприємств України, виявлено певні недоліки та надані рекомендації щодо покращення ситуації.

On the basis of the last researches and normatively legal base, a concept and mechanism of financial readjustment of enterprises of Ukraine were analysed, the certain failings and recommendations concerning the improvement of situation were found out in the article.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні існує вже масова кількість фінансово неспроможних суб'єктів господарювання. Так, на початку ХХІ ст. 38% усіх підприємств працювали збитково. Наслідком незадовільного фінансового стану багатьох вітчизняних підприємств стало катастрофічне збільшення їхньої кредиторської та дебіторської заборгованості: кредиторська заборгованість у номінальному обчисленні майже в два з половиною рази перевищувала обсяги ВВП країни; дебіторська заборгованість перевищила обсяг ВВП у два рази. Близько 55 % дебіторської та близько 60 % кредиторської заборгованості виявилися простроченими. Таким є наслідок фінансової неспроможності багатьох суб'єктів господарювання. Неплатоспроможність, у свою чергу, є підставою для оголошення підприємства банкрутом. Проте банкрутство підприємства та його ліквідація означають не тільки збитки для акціонерів, кредиторів, виробничих партнерів, споживачів продукції, а й зменшення податкових надходжень у бюджет, а також збільшення безробіття, що теж є одним із факторів макроекономічної нестабільності. Але суттєвим є те, що з-поміж підприємств, справи про банкрутство яких розглядаються судом, значний відсоток таких, що тимчасово потрапили в скрутне становище. Вартість їхніх активів набагато вища за кредиторську заборгованість. За умови проведення своєчасної санації (оздоровлення) чи реструктуризації такі підприємства можуть розрахуватися з боргами і продовжити діяльність. Проте за браком належного теоретико-методичного забезпечення процесу санації, через дефіцит кваліфікованого в цих питаннях фінансового менеджменту та інші суб'єктивні та об'єктивні причини, багато потенційно життєздатних підприємств, у тому числі тих, що належать до пріоритетних галузей народного господарства України, стають потенційними банкрутами.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням аспектів банкрутства та фінансової санації підприємств займалися такі відомі західні науковці, як Р. Альтман, Дж. Барні, Дж. Ван Хорн, Х. Дженінг, Р. Румелт, К. Спрінгейт та інші. Серед вітчизняних дослідників це питання вивчали О.О. Терещенко, І.А. Бланк, В.О. Василенко, В.І. Грачов, І.П. Косарів, А.М. Поддерьогін, С.Ф. Покропивний. Різноманітність їх поглядів та відсутність єдиного методологічного підходу щодо механізму проведення санації лише

стримують її впровадження на українських підприємствах.

Формулювання цілей статті. Проаналізувати механізм фінансової санації підприємств, виявити його недоліки та дати рекомендації щодо покращення ситуації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Отже, одним із засобів подолання платіжної кризи та запобігання банкрутству підприємства є фінансова санація. В чому ж суть фінансової санації підприємств? Термін «санація» походить від латинського «sanare» і перекладається як оздоровлення або видужання [7].

Економічний словник трактує це поняття як систему заходів, що здійснюються для запобігання банкрутством промислових, торгових, банківських монополій. Санація може відбуватися способом об'єднання підприємства, яке перебуває на межі банкрутства з потужнішою компанією; з допомогою випуску нових акцій або облігацій для мобілізації грошового капіталу; збільшення банківських кредитів і надання урядових субсидій; перетворення короткострокової заборгованості в довгострокову; повної або часткової купівлі державою акцій підприємства, що перебуває на межі банкрутства [3].

Проте таке трактування цілей санації та механізму її проведення, перелік санаційних заходів є недостатньо точно окресленими, оскільки запобігання банкрутству ще не означає оздоровлення та повний вихід підприємства з фінансової кризи, а названі заходи, по-перше, не є вичерпними і, по-друге, не розкривають принципових методологічних підходів до вибору тих чи інших форм санації.

Деякі із вітчизняних авторів (наприклад І. А. Бланк) із санацією ототожнюють лише заходи щодо залучення зовнішньої фінансової допомоги, які спрямовані на запобігання оголошенню підприємства-боржника банкрутом та його ліквідації [1]. З цим не можна погодитись, оскільки невід'ємною складовою частиною процесу оздоровлення будь-якого підприємства є мобілізація внутрішніх фінансових резервів.

Відомий фахівець у галузі банкрутства М. І. Тітов у монографії, присвяченій матеріально-правовим та процесуальним аспектам банкрутства, пропонує таке законодавче визначення санації: санація – це оздоровлення неспроможного боржника, надання йому з боку власника майна, кредиторів та інших юридичних і фізичних осіб (у тому числі зарубіжних) фінансової допомоги, спрямованої на підтримку діяльності боржника і запобігання його банкрутству [6]. Однак це визначення також не вільне від розуміння санації тільки як інституту фінансової підтримки боржника.

Згідно із Законом України «Про банкрутство» 1992 р., під санацією розуміють задоволення вимог кредиторів та виконання зобов'язань перед бюджетом та іншими державними цільовими фондами. Згідно з таким підходом санація є лише інститутом переведення боргу. З цим теж аж ніяк не можна погодитись [8].

Новий Закон про банкрутство, ухвалений 1999 року, розрізняє поняття «санація» та «досудова санація». Згідно із Законом «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» санація – це система заходів, що здійснюються в процесі провадження справи про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення його фінансового стану, а також на задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів через кредитування, реструктуризацію боргів і капіталу та (або) зміну організаційної чи виробничої структури суб'єктів підприємницької діяльності [8]. Досудова санація – система заходів для відновлення платоспроможності боржника, які здійснюються власником підприємства-боржника з метою запобігання його ліквідації. Ці заходи стосуються реорганізаційних, організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових питань і провадяться згідно з чинним законодавством до початку порушення справи про банкрутство.

Власне тлумачення поняття «санація» має і Національний банк України. Згідно з версією НБУ режим фінансової санації – це система непримусових та примусових заходів, спрямованих на збільшення протягом визначеного періоду обсягів капіталу до необхідного рівня з метою відновлення ліквідності, платоспроможності та усунення порушень, які спричинили збиткову діяльність комерційного банку, призвели до скрутного фінансового становища, а також для ліквідації інших наслідків цих порушень.

У Законі України «Про страхування» є ще одне, досить оригінальне трактування терміна «санація». Згідно з ним, примусова санація страхової компанії передбачає:

- 1) проведення комплексної перевірки фінансово-господарської діяльності страховика, у тому числі обов'язкової аудиторської перевірки;
- 2) встановлення заборони на вільне користування майном страховика та прийняття страхових зобов'язань без дозволу Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю;
- 3) встановлення обов'язкового для виконання графіка здійснення розрахунків зі страхувальниками;
- 4) прийняття рішення про ліквідацію або реорганізацію страховика [8].

Використавши все раціональне, що є в кожному з цих трактувань, можна сформулювати одне універсальне визначення. Але найближче до цього підійшли кілька зарубіжних економістів (Н. Здравомислов, Б. Бекенферде, М. Гелінг). Вони вважають, що санація – це система фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових та соціальних заходів, спрямованих на досягнення чи відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості та конкурентоспроможності підприємства-боржника в довгостроковому періоді.

За джерелами мобілізації фінансових ресурсів, розрізняють автономну та гетерономну санацію. Автономна санація передбачає фінансування оздоровлення підприємства за рахунок його власних ресурсів і

коштів, наданих власниками та іншими особами (без залучення в санаційний процес сторонніх осіб). Гетерономна (зовнішня) санація характеризується участю в ній сторонніх осіб, зокрема банків та інших кредиторів, клієнтів, держави [4].

Метою фінансової санації є покриття поточних збитків та усунення причин їхнього виникнення, поновлення або збереження ліквідності та платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру.

Санаційні заходи організаційно-правового характеру спрямовані на вдосконалення організаційної структури підприємства, організаційно-правових форм бізнесу, підвищення якості менеджменту, звільнення підприємства від непродуктивних виробничих структур, поліпшення виробничих стосунків між членами трудового колективу тощо. У цьому контексті розрізняють два види санації.

1. Санація зі збереженням існуючого юридичного статусу підприємства-боржника.

2. Санація зі зміною організаційно-правової форми та юридичного статусу санованого підприємства (реорганізація) [5].

Виробничо-технічні санаційні заходи пов'язані, насамперед, з модернізацією та оновленням виробничих фондів, зі зменшенням простоїв та підвищенням ритмічності виробництва, скороченням технологічного часу, поліпшенням якості продукції та зниженням її собівартості, вдосконаленням асортименту продукції, що випускається, пошуком та мобілізацією санаційних резервів у сфері виробництва.

Оскільки санація підприємства пов'язана, як правило, зі скороченням зайвого персоналу, велике значення мають санаційні заходи соціального характеру. Особливо це стосується фінансового оздоровлення підприємств-гігантів або підприємств-міст. В такому разі звільнення працівників може призвести до соціальної нестабільності в регіоні. Саме тому слід вести помірковану політику звільнення у взаємозв'язку із реалізацією соціального плану проекту санації. Тут можуть бути передбачені такі заходи, як створення та фінансування системи перепідготовки кадрів, пошук і пропозиція альтернативних робочих місць, додаткові виплати з безробіття, надання звільненим працівникам позик тощо.

В економічній літературі часто згадується концепція швидкого виявлення фінансової кризи та радикальних санаційних дій („Primat des Handelns”). Прихильники цього напрямку (здебільшого економісти-практики) не враховують, що в разі його вибору не залишається часу для досконалого дослідження причин кризи та розробки оптимальної санаційної стратегії [2]. На противагу цим поглядам теоретики одержують думки, що цей фактор у підготовці санаційних заходів – основний фактор майбутніх невдач, оскільки втрачається шанс для розробки імпровізованих та гнучких дій.

Висновки. На методи та форми проведення санації вплинули розвиток економічної теорії; еволюція ролі держави як регулятора ринкової економіки; макроекономічні зміни в країнах колишнього соціалістичного блоку та зумовлений цими змінами трансформаційний спад; нові підходи до приватизації (реприватизації підприємств).

Поки що процедура санації у справах про банкрутство не набула належного поширення в Україні і застосовується досить рідко. Проте цей процес можуть налагодити удосконалення вітчизняного законодавства у сфері санації та банкрутства та підготовка спеціальних фахівців, кваліфікованих у питаннях фінансового оздоровлення суб'єктів господарювання. Адже санація вважається успішною, якщо з допомогою зовнішніх та внутрішніх фінансових джерел, проведення організаційних та виробничо-технічних удосконалень підприємство виходить з кризи (нормалізує виробничу діяльність та уникає оголошення банкрутства) і забезпечує свою прибутковість та конкурентоспроможність у довгостроковому періоді.

Література

1. Бланк І.А. Фінансовий менеджмент: Учебний курс. – К.: Ника-Центр, Ельга, 2001. – 528 с.
2. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством: Навч. посібник. – К.: ЦУЛ, 2003. – 504 с.
3. Енциклопедичний словник бізнесмена: Менеджмент, маркетинг, інформатика / За ред. М.І. Молдованова. – К.: Техніка, 1993.
4. Рогатенюк Э.В., Пожарицкая И.М. Финансы предприятий. – Симферополь, 2002.
5. Терещенко О. О. Управление финансовой санацией предприятий: Пособие / Министерство освіти і науки України, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана. – К.: КНЕУ, 2006. – 552 с.
6. Тітов М. Банкрутство: Матеріально-правові та процесуальні аспекти. – Х.: Консул, 1997.
7. Управление финансовой санацией: Навчальний посібник / Грачов В.І., Косарева І.П., Прохорова В.В., Кузенко Т.Б. – Х.: ВД “ІНЖЕК”, 2004. – 208 с.
8. <http://www.zakon.rada.gov.ua/>

Надійшла 22.05.2009